

Simon Peresz

Az államalapítás küszöbén

Ben Gurion, a politikus

*Simon Peresz és David Landau beszélgető könyvének bevezetője
és hatodik fejezete*

A SORS ÚTJAI

David Ben Gurion mitikus alak, Izrael alapító atyja és modern kori prófétája volt, egyszersmind azonban hús-vér ember is, aki embertestben viharzott át a történelmen. Kiváltságosnak érzem magam, hogy személyesen ismerhettem, és hosszú éveken át együtt dolgozhattam vele. Ez a könyv ugyan nem visszaemlékezés a Ben Gurionnal töltött időszakra, ám a vele töltött idő kikerülhetetlenül meghatározza. 1973-ban bekövetkezett halála óta sokat megregtem azon, miféle vezető is volt: látnoki és pragmatikus, mélyen beágyazódva a zsidó történelembe, mégis előretékintő és érzélgősségmentes. Egy személyben ő a mi Washingtonunk és Jeffersonunk, bizonyos értelemben még Lincolnunk is, hiszen az 1948-ban vívott függetlenségi háború a polgárháború veszélyét is magában hordozta. Ma nemcsak az Izrael Államot létrehozó energia jelképének látom, hanem olyan vezetőnek is, amilyenre az országnak égető szüksége van, ha rá akar lenni a békéhez és biztonságához vezető útra. Nem minden feltevését igazolták az események, ám történelmi döntése, amellyel elfogadta Izrael földjének felosztását, hogy demokratikus zsidó államként létrejöhessen az Állam, ma is az államférfiúi bölcsesség jelzőtüzeként ragyog előttünk.

Ben Gurion megértéséhez vissza kell nyúlnunk ahhoz a lengyelországi kisvároshoz, ahol született, és amely mélyen átítatta a zsidóság érzésével, a zsidó történelemmel és a cionista szenvedéllyel. Ezt a könyvet mégis azzal a hajóúttal kell kezdenem, amelyet Palesztinából tettem meg Bázalba, 1946-ban, hogy részt vegyek a holokauszt utáni első cionista kongresszuson. Mose Dajannal az Erec Izrael-i Mapai politikai pártot¹ képviseltük, bár a többieknel sokkal fiatalabbak voltunk. Jómagam a Hanoar Haoved ifjúsági mozgalom képviselőjében utaztam.

Lengyel hajóval indultunk el Haifából. A Mapai veteránjaival, Levi Eskollal és Pinhasz Lavonnal utaztam egy kabinban. Öreg tengeri medvék lévén ragaszkodtak ahhoz, hogy húzzunk sorsot a legjobb hálólhelyért, amely pont a kajütblak alatt van. A balszerencse úgy hozta, hogy én nyertem. Azonnal felajánlottam a kilátást biztosító helyet Eskolnak. Ő azonban kedvesen, de egyértelműen visszautasított: „Nem – mondta –, tisztességes versenyben nyertél, tiéd a hely.” Mindössze huszonhárom évesen mindaddig táborig ágyon aludtam a kezdetleges állapotban lévő Alumot kibuc sátrában. Amikor néhány hónappal az utazás előtt megszületett első gyermekünk, Zvija, a feleségem és én előreléptünk – szilárd falú kunyhót kaptunk. Az akkor ötvenegy éves Eskol már magas rangú és köztisztviselőben álló tisztviselő volt a Mapai irányította jisuvban, az államiség előtti palesztinai zsidó közösségben. Utazásunk idején a nagy hatalmú tel-avivi Munkástanács főtitkára és a Hagana, a jisuv titkos védereje magas rangú tisztje volt. Ben Gurion bizalmasának és helyettesének tekintette.

Még halkán tiltakoztam, amikor Lavon közbeszólt: „Nos, ha Eskolnak nem kell, akkor hm, esetleg...” Lavon negyvenkét éves volt. Galíciai ifjúként ő alapította az első cionista ifjúsági mozgalmat, a Gordoniát.² A Mapai társ-főtitkáraként sokan a párt egyik legragyogóbb reménységét látták benne. Eskol viszont hevesen rátámadt. Miféle gordoni értékek ezek? Miféle szocialista az, aki lazán azt javasolja, hogy fosszanak meg valamitől, ami jog szerint engem illet? És így tovább. Némán és döbbenet hallgattam, amint mozgalmunk fénylő csillagai a legszentebb elveink nevében oktatják ki egymást.

Bár hivatalosan még ugyanúgy kibucakó volt, mint Eskol, Lavon afféle dendiként viselkedett. Mindig elegánsan és divatosan lépett ki a kajütből. Az utazás során egyre jobban megdöbbenem.

Simon Peresz és Ben Gurion

Nekem két nadrágom volt: egy khaki színű munkaruhám hétköznapiakra és egy flanelnadrágom szombatra. A később történetek³ fényében érdekes, hogy 1953-ban Lavon szerezte nekem a főigazgatói állást a védelmi minisztériumban. Mint Ben Gurion kormányának tárca nélküli minisztere, Lavon időnként helyettesítette Ben Guriont a védelmi tárcánál. (Ben Gurion a miniszterelnökség mellett védelmi miniszter is volt.) Ekkortájt még csak megbízott főigazgató voltam. Lavon azt mondta, állandó kinevezést akar szerezni nekem.

– Ki akarom nevezni Simont – mondta Ben Gurionnak.

– Minek akarod kinevezni?

– Főigazgatónak.

– De hiszen már az.

– Nem, csak megbízott főigazgató.

Ben Gurion behívott az irodájába. – Miért nem szóltál? – kérdezte.

Az 1946-os bázeli kongresszus bővelkedett drámai jelenetekben, magasröptű szónoklatokban és sorsfordító döntésekben. Számomra mégis az volt a legemlékezetesebb pillanat, amikor Ben Gurion felesége, Paula idegesen és bosszankodva berontott a tanácssterem alagsorába, ahol a Mapai választmányi ülést tartotta. Az Afikim kibucot képviselő Arie Bahirhoz, Ben Gurion hívéhez lépett és jiddisül kifakadt: – *Arie, er is meshugge gevoren!* – (Arie, ez az ember megbolondult!)

– Hol van? – kérdezte Arie.

– A hotelban – mondta Paula.

Bahir hozzám fordult: – Gyerünk – mondta.

Átmentünk a Három Királyok szállodába, ahol 1897-ben, az első Cionista Kongresszuson Herzl megszállt – itt készült róla a híres fotó, amelyen elgondolkodva tekint le a Rajnára. Felmentünk Ben Gurion szobájába, és bekopogtunk. Semmi válasz.

Bahir lenyomta a kilincset, és bement. Óvatosan követtem.

– Salom, Ben Gurion! – szólt Arie.

Ben Gurion meg sem fordult. Éppen csomagolt, mert eltökélte, hogy elutazik Bázeli. Végül megkérdezte: – Velem jöttök?

– Igen – válaszolta habozás nélkül Bahir. – De hová megyünk?

– Új cionista mozgalmat alapítok – mondta Ben Gurion. – Semmi jó nem sülni ki ebből a kongresszusból. A vezetőket megbénítja a félelem és a tehetetlenség.

Hihetetlen pimaszságra ragadtattam magam. Ben Gurion alig ismert, mégis ezt mondtam: – Igen, veled megyünk. De hadd kérjek valamit: beszélj ma este a küldöttekkel. – Ráállt, és együtt visszamentünk a feszült hangulatú alagsori ülésre.

Ez a bázeli kongresszus sok tekintetben meghatározó pillanat volt a cionizmus és Ben Gurion életében. Akkorra már minden borzalmas részletében valósággá vált számunkra a *soá* képe. Korábban, a második világháború alatt a rendelkezésünkre álló értesülések mindig csak részlegesek és szórványosak voltak. Nem volt teljes képünk a zsidó népet ért katasztrófa nagyságrendjéről.

Mihelyt véget ért a háború, Ben Gurion útra kelt, hogy felkeresse a táborokat: a náci haláltáborokat éppúgy, mint a hontalanok táborait, ahol a szövetségesek a túlélőket tartották. Mint a Palesztinai Zsidó Ügynökség végrehajtó bizottságának elnökét, személyesen Dwight Eisenhower tábornok szövetséges főparancsnok kísérte el. Eisenhower igen mély benyomást tett rá. Bármekkora feszültségek támadtak köztük, élete végéig csak jó szóval illette a tábornokot. Sokszor felidézte (akárcsak Barack Obama 2009-es buchenwaldi beszédében), hogy Eisenhower kényszerítette a helyi német lakosságot: menjenek el a felszabadított táborokba, hogy saját szemükkel lássák a hullahegyeket és a csontvázra lesóványodott túlélőket. Beszédében Obama Eisenhower akkori aggodalmát idézte fel: az emberiség el fogja felejteni, mi ment végbe ezekben a táborokban, ezért eltökélte, hogy ilyesmi soha többet nem fordulhat elő. Ben Guriont humanitárius jellege és történelmi jelentősége okán is mélyen megindította Eisenhower tette.

Mélyen megrendülve tért vissza Jeruzsálembe: részben amiatt, amit a táborokban tapasztalt, részben pedig azért, mert jobban megértette, mennyiben járult hozzá a világ többi részének reakciója az európai zsidók végzetéhez. Nemcsak arról volt szó, hogy a szövetségesek nem mentették meg őket, hogy nem bombázták a haláltáborokat vagy az odavezető vasútvonalakat; a brit hadihajók a Paleszti-

nába vezető utat is elzárták azok elől, akiknek sikerült elmenekülniük az európai pokolból. Mind ebből levonta a határozott és egyértelmű következtetést: azonnal létre kell hoznunk önálló államunkat.

Ez volt az alapvető konfliktus a kongresszuson: *lealtar*; vagyis az önálló állam azonnali megteremtése, amit Ben Gurion követelt; vagy a kivárás, amit Haim Weizmann, a Cionista Világmozgalom köztitkészetben álló elnöke hirdetett. Ben Gurion számára a Biltmore-program⁴ Palesztina felosztását jelentette egy zsidó és egy arab államra. Számára ez a napnál is világosabb volt. A *lealtar* pedig azt jelentette, hogy ezt azonnal meg kell valósítani. Csak hogy volt itt egy probléma: a felosztást a bal- és jobboldal egyaránt ellenezte. Ma teljesen felfoghatatlannak látszik, de akkor Jichak Tabenkin, a baloldali *Szia Bet*⁵ vezetője ellenezte az önálló zsidó állam megteremtését a Brit Mandátum egy részén. Ehelyett az egész területre kiterjedő nemzetközi mandátumot részesítette előnyben. Szerinte a legfontosabb a *šleimut haarec* (az egységes Erec Izrael) megőrzése volt, ha kell, akár a függetlenség árán. Időközben ugyanis, így okoskodott, bevándorlókat telepítünk be, új településeket építünk, és kész helyzetet teremtünk a helyszínen, amíg a beláthatatlan jövőben valahogy létrejön az állam. Ben Gurion erre azt válaszolta, hogy állam nélkül nem leszünk képesek megnyitni Palesztina kapuit a bevándorlók előtt, ideértve a bejutásra váró holokauszt-túlélőket is.

Tabenkin ideológiailag a „holnap világára” készült: a szocializmus általános elterjedésére, amit a Szovjetunió hirdetett. Manapság ezt is nehéz megérteni. Egyszer azt bizonygatta nekem, hogy Lenin volt a 20. század legnagyobb államférfija. A Haki-buc Hameuhad szövetséghez tartozó némelyik kibucban Sztálin képe lógott a falon, például a Hasomer Hacair, a Mapamhoz tartozó úttörő mozgalom néhány kibucában is. A Mapam vezetője, Meir Jaari a felosztással szemben a kétnemzetiségű, zsidó–arab állam híve volt. Mose Sne, aki elvben általános cionista volt, s akit Ben Gurion a Hagana parancsnokává nevezett ki, akkoriban szintén kommunisztikus elveket vallott.⁶ Sne úgy vélekedett, hogy Oroszország meg fogja nyerni a hidegháborút, s végül uralma alá hajtja a Közel-Keletet. Az egyetlen, aki helyesen értékelte a helyzetet, David Ben Gurion volt. A második világháború alatt már kezdettől azt hangoztatta, hogy jobb egy állam a terület egy részén, mint az egész terület állam nélkül.

Ben Gurion ellenzékéhez azonban nemcsak a baloldali, hanem a jobboldali revizionista és vallásos pártok is egyaránt tartoztak. Sőt még a saját párt-

jában is voltak ellenlábasai. Az úgynevezett *guš*, a Mapai apparátusának erős emberei Ben Gurion oldalán álltak, köztük olyanok, mint Sraga Necer és felesége, Dvora. A Mapaiban azonban sokan Weizmann-nal értettek egyet, aki minden ellenkező tapasztalat ellenére továbbra is Nagy-Britanniában látta a cionista ügy fő támogatóját. Eskol, mint rendesen, most is középen állt. Golda Meir kezdetben ellenezte a felosztást. A bázeli alagsorban tartott sorsdöntő ülésen ő elnökölt – még hozzá vaskézzel. Végül azonban Ben Gurion mellé állt, akinek hajnalra a pártot is sikerült maga mellé állítania.

Ezzel kézzelfogható közelségbe került Ben Gurion figyelemre méltó zsidó vezetői pályájának harmadik, csúcscsúszaka. 1922 és 1935 között, tizenhárom éven át a Hisztadrut főtitkáraként felépítette és irányította a cionista munkáspárti tábort a jisuvban. A rákövetkező tizenhárom évben mint a Zsidó Ügynökség igazgatója otthon és világszerte vezette a bevándorlásért és az önálló államiságért folyó harcot. Ezután vette kezdetét tevékenységének az a tizenhárom rendkívüli év,⁷ amelyet a zsidó állam felépítésének és megszilárdításának szentelt, háborúban és békében egyaránt.

*

A SORSDÖNTŐ ÓRA

Abban a pillanatban, amikor a felosztásos opció (Palesztina zsidó és arab részre felosztása – *a szerk.*) érvényét veszítette – vége volt a dalnak. Új játék kezdődött... Számára az erkölccsel és a politikai bölcsességgel ellentétes volt az uralom egy másik nemzet felett.

A háború vége Ben Guriont ismét Londonban találta; járta az utcákat, elvegyült az ünneplő tömegben, de közben komor gondolatok jártak a fejében. A naplójába ezt írta: „Ne örvendezz Izrael oly vígan, mint a pogányok” (Hóseás 9,1).

„Tudtam, mi történt velünk a háborúban – jegyezte fel később. – A hatmillió európai zsidó, akinek, mint dr. Weizmann a királyi vizsgálóbizottság előtt hangoztatta, zsidó államra volt szüksége, s képes is lett volna a felépítésére, már nem volt az élők sorában. De még mindig voltak zsidó tömegek, amelyeknek államra lett volna szükségük. Ráadásul, mielőtt a britek kivonultak az országból, az arab hadseregekkel kellett szembenéznünk. Ezért fel kellett készülnünk erre a veszélyre is, ami elsősorban fegyverek beszerzését igényelte... Nyilvánvaló

volt, hogy a háború befejeztével az Egyesült Államok le fogja szerelni hadiiparának nagy részét. Mindent meg kellett tennünk, hogy ebből a forrásból megszerezzük a szükséges hadfelszerelést. Ezért 1945. május 15-én Londonból az Egyesült Államokba utaztam.”

A britekkel feszült volt a viszony, részben annak a terrorhullámnak köszönhetően, amelyet a két földalatti jobboldali szervezet, a Revizionista Párt-hoz kötődő Ecel és a szakadár Lehi⁵⁴ indított el. Az Irgun néven is ismert Ecel élén Menahem Begin, a lengyelországi Betar ifjúsági mozgalom korábbi vezetője állt. Brit hírszerző központokat robbantott fel, rendőrőrszobákat támadott meg és brit állampolgárokat ölt meg. Ezek a műveletek sokak csodálatát vívták ki a jisuvban. A Lehi bankrablásai és a zsidó „kollaboránsok” megölése kevésbé voltak népszerűek. A szakadár csoportok legnagyobb túlkapása azonban az volt, amikor a Lehi 1944 végén Kairóban meggyilkolta Lord Moyne brit közlekedési ügyvivőt, miniszteri rangú tisztviselőt és Churchill személyes jó barátját. A cionista szervezet rémülettel és felháborodva reagált: Ben Gurion személyesen vezette a Hagana hadműveletét, amelynek során szétverték a szakadár csoportokat, a militánsokat pedig deportálásra átadták a briteknek. Ezt a négy hónapig tartó embervadászatot saisonként vagy vadászszezonként emlegették. Az Ecel és a Lehi sok tagját deportálták. Magát Begint viszont nem sikerült elfogni, a szervezetet sem törték meg: az, mintha mi sem történt volna, már másnap folytatta a harcot.

A feszültség Nagy-Britanniával a lehető legrosszabbkor jött, a londoni kormányzat ugyanis végül, legalábbis részben engedett a cionista nyomásnak, és hajlandónak mutatkozott a régóta követelt zsidó harci alakulat létrehozására a brit hadseregben. Ezt a brigádot Olaszországban és Németországban vették be. A harci cselekmények befejeződése után egységei fontos szerepet játszottak a zsidó túlélők megszervezésében, és egyeseket hozzásegítettek a Palesztinába történő illegális bevándorláshoz. Ben Gurion jó hasznát vette a Palesztinából származó zsidó katonák harci tapasztalatainak, amikor az önállóság kikiáltása után létrehozta az izraeli védelmi erőket.

A háború vége felé arról is érkeztek jelzések Londonból, hogy Churchill kormánya ismét fontolóra veszi a Palesztina felosztására vonatkozó tervet. Később azonban a cionisták csalódásként élték meg, amikor a miniszterelnök indoklás nélkül lemondott egy Weizmann-nal tervezett találkozót. Ben Gurion New Yorkban azt mondta munkatár-

sainak, és az ottani médiában is úgy nyilatkozott, hogy még egy kísérletet tesznek a mandátumi időszak lezárására és az államiság békés megteremtésére. Ha azonban a britek továbbra is ragaszkodnak a Fehér Könyvben lefektetett politikához, nagy eséllyel fegyveres harc fog kirobbanni a jisuv és a mandátumi kormányzat között.

Ben Gurion mind nagyobb figyelmet fordított a szomszédos arab államokkal a fennmaradásért folytatott fegyveres harcra, amelyet elkerülhetetlennek tartott azt követően, hogy a briteket távozásra bírják vagy kiűzik Palesztinából. Henry Montorral, az amerikai Egységes Zsidó Felhívás igazgatójával listát állított össze az országban élő tizenhét „megbízható zsidóról”, akiket 1945. július 1-jén, vasárnap délelőtt fél tízre meghívott New York-i barátja, Rudolf Sonneborn otthonába, „egy rendkívül fontos kérdés megvitatására. Valamennyien időben megérkeztek” – írta naplójába. Jelen volt még Eliezer Kaplan, a Zsidó Ügynökség kincstárnoka, Meyer Weisgal, Weizmann közeli munkatársa és Reuven Siloa, Ben Gurion egyik fontos segítője.

„Elmondtam a résztvevőknek, hogy az a benyomásom, a britek egy-két éven belül kivonulnak Palesztinából – írta naplójába Ben Gurion –, és akkor a szomszédos arab államok hadseregei megkísérlik elfoglalni az országot és megölni az ott élő zsidókat... Bizonyos vagyok abban, hogy képesek leszünk visszaverni őket, mondtam, de csak ha birtokunkban vannak a szükséges fegyverek... Időben meg kell teremteni a zsidó hadiipart... A szükséges felszerelés most olcsón megvásárolható. Am ezzel együtt is több százezer dollárra lenne szükség.”

A találkozó a késő délutánba nyúlt. A résztvevők valamennyien vállalták az ügy diszkrét, ám tevéleges támogatását. „Ez volt életem legjobb cionista összejövetele az Egyesült Államokban” – írta Ben Gurion. Jakov Dorit, a későbbi izraeli vezérkari főnököt és Haim Szlavint, a Hagana kicsiny fegyvergyártó vállalkozásának vezetőjét New Yorkban hagyta, hogy szervezzék meg a szükséges felszerelések megvásárlását és elszállítását. Maga Ben Gurion is elismerte később, hogy a brit hatóságok egyetlen ilyen szállítmányt sem nyitattak fel vagy helyeztek zár alá.

Miközben az amerikai cionista vezetőkkel a Queen Elizabeth fedélzetén Nagy-Britanniába tartott a háború utáni első nemzetközi cionista értekezletre, Ben Gurion megtudta, hogy a brit választók leváltották Churchillt, és a Munkáspárt földcsuszamlásszerű győzelmet aratva visszatért a

hatalomba. A cionisták ennek nagyon örültek. A háború alatt ugyanis a Munkáspárt kitartóan támogatta a zsidók nemzeti államának ügyét. A párt országos végrehajtó bizottságának 1944-ben kiadott jelentése a cionisták számára is zavarba ejtően azt javasolta, hogy a palesztinai arabokat „arra kell buzdítani, hogy a zsidók betelepülésével párhuzamosan ők maguk vonuljanak ki. Kapjanak csinos kárpótlást a földjeikért, gondosan szervezzük meg és nagyvonalúan pénzeljük másutt történő letelepülésüket.”

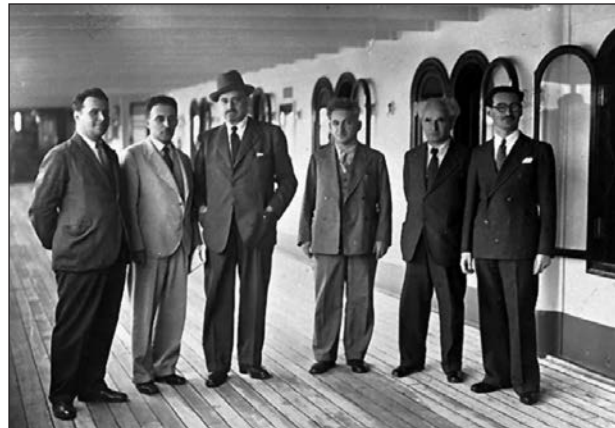
Ben Gurion, némileg előre sejtve a fejleményeket, szkeptikus maradt. „Semmi sem bizonyítja, hogy hatalomra kerülve egy párt akár csak emlékeztet is arra, amilyen ellenzékben volt – jegyezte meg. – Ha Nagy-Britannia a végtelenségig ragaszkodik a Fehér Könyvben lefektetett rendszerhez, harcolni fogunk ellene.”

Weizmann-nal folytatott csatája időközben az önálló állam megteremtésének menetrendjére szűkült le, egyszersmind azonban ki is éleződött. „Palesztina mint zsidó állam a győzelem egyik gyümölcse kell hogy legyen – kezdte beszédét a konferencián Weizmann. – És Isten segítségével az is lesz!” Továbbra is a fokozatosság híve maradt azonban, és nem támogatta Ben Gurionnak a lealtarra, az azonnali függetlenségre irányuló követelését s ennek elérése érdekében a fegyveres harccal való fenyegetést.

Nemsokára kiderült, hogy jogos volt Ben Gurionnak az új munkáspárti kormány iránti szkepszise. Clement Attlee miniszterelnök és Ernest Bevin külügyminiszter továbbra is a háború előtti Fehér Könyvre kívánták építeni a kormány palesztinai politikáját. Ellenálltak az új amerikai elnök, Harry Truman követelésének, hogy azonnali hatállyal engedjenek be az országba százezer holokauszt-túlélő menekültet.

1945. október 1-jén Ben Gurion Londonból Párizsba repült, és kódolt parancsot adott a Haganának a fegyveres felkelés megkezdésére. „Avi Amosz” (Amosz apja) aláírással megtáviratozta, hogy a két szakadár csoportot, az Ecelt és a Lehit fel kell kérni a zsidó ellenállási mozgalomhoz való csatlakozásra, „de csak azzal a feltétellel, hogy elfogadják az egységes parancsnokságot és a teljes fegyelmet”. November 1-jén le is zajlott az első közös akció: országszerte 153 ponton robbantottak fel vasúti síneket és az illegális bevándorlókat szállító hajók üldözésére használt parti naszádokat rongáltak meg a jaffai kikötőben.

Ben Gurion újra Londonban volt, amikor egy sajtóértekezleten elhangzottak Bevin hírhedt szavai, miszerint félő, „hogy az európai zsidók túlhang-

**Berl, Katznelson, David Ben Gurion, Haim Weizmann
a 19. Cionosát Világkongresszuson Lucerne-ben,
1935-ben**

súlyozzák faji státusukat... Ha a zsidók, akik oly sokat szenvedtek, most megpróbálnak a sor elejére nyomakodni, Európa-szerte fennáll egy új antiszemita reakció veszélye.” A zsidók számára viszont, bárhol éltek is, pontosan ezek a hontalan-táborokban élő holokauszt-menekülteknek szóló intelmek jelentették az új antiszemita reakciót.

„Szeretnék néhány szót szólni Bevinhez és munkatársaihoz – kezdte válaszát Ben Gurion. – Mi, Izrael országában élő zsidók nem akarjuk, hogy megöljenek bennünket. Élni szeretnénk. Hitler és különböző nemzetiségű követőinek ideológiájával szembeszállva meggyőződésünk, hogy nekünk, zsidóknak, ahogy az angoloknak és másoknak is, jogunk van egyénekként és népként is élni. De mi, akárcsak az angolok, valamit az életünkönél is drágábbnak tartunk. Szeretném elmondani Bevinnek és munkatársainak, hogy készek vagyunk meghalni, de három dologban nem engedünk: a zsidók szabad bevándorlásában, elvadult hazánk újjáépítéséhez való jogunkban és népünk saját hazájában való politikai függetlenségében.”

Az erőszak fokozódott Palesztinában; a britek keményebben reagáltak, drákói szükségállapotrendelkezéseket vezettek be, s ezeket alátámasztandó odaküldték az elit hatodik légideszant-hadosztályt. Kijárási tilalmat vezettek be, és napirenden voltak a házkutatások. Halálos ítéletekkel sújtották a földalatti mozgalomban való részvételt. Márciusban az angol-amerikai vizsgálóbizottság tanúvallomásokat kért be az összes harcoló féltől. A zsidó ellenállási mozgalom a bizottság ott-tartózkodásának időtartamára beszüntette tevékenységét. „Átélttem

Haim Weizmann és Ben Gurion 1945-ben,
Svájcban

a blitzet Londonban – mondta a bizottság előtt tett tanúvallomásában Ben Gurion –, láttam, hogy az angolok számára a hazájuk és a szabadságuk még az életüknél is drágább. Miért feltételezik, hogy mi nem ilyenek vagyunk?”

Tanúvallomásának meggyőző erejét még a vele rokonszenvező bizottsági tagok szemében is csökkentette, hogy makacsul tagadta: bármilyen kapcsolatban áll a Haganával, vagy akár csak tud ilyen szervezet létezéséről. Nyilvánvalóan attól tartott, hogy a hatóságok a Zsidó Ügynökség szétfúzására törekszenek, és ezt jogilag a közte s az illegális paramilitáris szervezet közötti kapcsolat meglétére akarják alapozni. Tel-avivi otthonában magánbeszélgetést folytatott a bizottság egyik kulcstagjával, a brit szocialista Richard Crossmannel. Figyelmeztette, hogy ne keverje össze a jisuvot egy diaszpórabeli zsidó közösséggel. A palesztinai zsidók ugyanis a halálukig harcolni fognak kollektív nemzeti jogaikért.

Bár az angol–amerikai bizottság 1946. május 1-jén közzétett ajánlásai nem támogatták az önálló államiségre vonatkozó cionista követeléseket – voltaképpen a mandátum határozatlan ideig történő meghosszabbítására szólítottak fel –, sürgették a Fehér Könyvben megfogalmazott földvásárlási korlátozások feloldását. S ami még nagyobb fordulatot jelzett: síkra szálltak amellett, hogy a lehető leghamarabb bocsássanak be az országba százezer menekültet.

A megszállt Ausztriában és Németországban létesített hontalantáborok lakói örömmünnetet ültek, ám a megkönnyebbülés rövid életűnek bizonyult. Ahogy a Ben Gurion és Weizmann közötti viszály fellángolása is, amely ezúttal a körül forgott, vajon üdvözlendő vagy elvetendő-e az ajánlások. A brit

kormány, noha előzetesen elkötelezte magát, hogy elfogadja a bizottság ajánlásait, amennyiben egyhangúan születnek, most azt állította, mindaddig nem képes életbe léptetni őket, amíg folytatódik a fegyveres csoportok tevékenysége Palesztinában. Így hát továbbra is érvényben maradt a Fehér Könyvön alapuló politika, s folytatódott a vele szembeni heves ellenállás.

Június 16-án a Zsidó Ellenállási Mozgalom tizennégy, Palesztinát a szomszédos országokkal összekötő hidat robbantott fel. Két héttel később hajtották végre a britek a jisuv által „fekete szombatnak” elnevezett műveletet: országszerte tizenhét-ezer katona árasztotta el a zsidó városokat és falvakat, s ezrével tartóztattak le embereket, azzal gyanúsítva őket, hogy kapcsolatban állnak az ellenállási mozgalommal. Több száz zsidót zártak be a Latrunban létesített fogolytáborba, köztük Mose Saretet és a Zsidó Ügynökség Végrehajtó Bizottságának más tagjait.

Ben Gurion ekkor Párizsban tartózkodott, kapcsolatban állt azzal a néhány vezetővel, aki elkerülte a letartóztatást, s azonnali megtorló akciókra adott parancsot. Weizmann azonban, aki Palesztinában tartózkodott, de a britek nem zaklatták, hatályon kívül helyezte ezt a parancsot, és elrendelte minden akció leállítását. Mose Sne, a Hagana országos parancsnoka erre lemondott, és miután sikerült elmenekülnie az országból, csatlakozott Párizsban Ben Gurionhoz. Weizmann továbbra is kapcsolatban maradt a mandátumi hatóságokkal, mert – legalábbis így vélte Ben Gurion a távolból – új, mérsékeltbb jisuv-vezetőséget akart létrehozni. Ben Gurion átkokat szórt a hitvány „pétaini” rezsimre. Helyzetét és tekintélyét azonban súlyosan megrendítette, hogy az Ecel – amely továbbra is a Zsidó Ellenállási Mozgalom része volt – Jeruzsálemben felrobbantotta a King David Hotel egyik szárnyát, amely a mandátumi hivataloknak adott otthont, megölve kilencven brit, arab és zsidó személyt. A robbantók ugyan telefonon figyelmeztették az embereket, de valami miatt nem vették őket komolyan.

A vezető kormányhivatalokban eközben ismét előkerült az a britek által a háború előtt felvetett, majd el is vetett elképzelés, hogy Palesztinát két államra kellene felosztani. Ben Gurionnak volt oka úgy vélni, vagy legalábbis remélni, hogy Truman támogatja ezt a koncepciót. Később azt írta, meggyőződése volt, hogy Sztálin is pártolná az önálló zsidó állam gondolatát. Ő maga közvetlenül a háború után találkozott Georges Bidault francia külügyminiszterrel, és nyugtázta a francia kormány támogatását.

A Cionista Végrehajtó Bizottság 1946 augusztusában, Párizsban tartott ülésén Ben Gurion nyilvánvalóvá tette, hogy a felosztás pártján áll. Nahum Goldmann, az amerikai cionisták egyik fontos vezetője az „életképes zsidó állam Izrael földjének kellő nagyságú részén” szóhasználatot javasolta. Ezt az álláspontot fejtette ki Ben Gurion a 22. Cionista Kongresszus 1946 decemberében, Bazelban tartott megnyitó ülésén. Ifjú emberként magam is részt vettem ezen a kongresszuson, amelyen Ben Gurion szenvedélyes szavakkal szállt síkra egy „új cionista mozgalom létrehozása” mellett. Nagy beszédek hangzottak el, és erőteljes álláspontok fogalmazódtak meg.

A zsidó népnek, hangsúlyozta Ben Gurion, joga van egész Erec Izraelre. Ám „készek vagyunk kompromisszumos rendezés megvitatására, ha területünk csökkentéséért cserébe azonnal biztosítják jogainkat és nemzeti függetlenségünket.” Elítélte a terrorizmust, viszont dicsérte

„az ellenállást... Az ellenállási mozgalom új jelenség Izrael krónikájában. Élnek a diaszpórában zsidók, akik számára a Palesztinába történő bevándorlás élet-halál kérdése. Számukra Izrael földje nem cionizmus vagy ideológia... hanem létszükséglet, a fennmaradás feltétele. E zsidók az Izrael földjén való élet és a halál között választhatnak. Ez is erő.”

Weizmann óvatosságra intett. „Mi lesz a zsidó néppel, mi lesz Palesztinával, ha felforgatjuk az alapokat, amelyekre erőfeszítéseinkkel, vérünkkel és verítékünkkel mindezt felépítettük?” Támadta az amerikai küldötteket, akik kényelmes New York-i karosszékekben ülve támogatják Ben Gurion aktivizmusát. „Demagóg!” – harsogta egy bekiabáló. Weizmann válasza nyomán a kongresszus felállva és hosszan, szenvedélyesen megtapsolta a szónokot. „Engem nevez demagógnak... aki megélte a cionista küzdelem minden gyötrelmét... Nahala minden gazdaságában és istállójában, Tel-Aviv vagy Haifa minden épületében a legkisebb műhelyig egy csepp vér van az életemből.” A továbbiakban óvott a „leegyszerűsítésektől... a hamis prófétáktól...” Azt mondta: „Nem hiszek az erőszakban... »Ciont a becsületesség váltja meg« (Jézsaías 1,27), nem más.”

Mámorító szöveg volt. Lelkesen hallgattam. Ez a két rendkívül mély benyomást keltő ember méltósággal és erőteljesen juttatta kifejezésre eltérő politikai megközelítését. Weizmann, a fokozatosság híve azt mondta, eljön az idő, amikor mindenki cionista lesz. A magas, sápadt férfi jiddisül beszélt, megjegyzéseit népies stetl-humorral fűszerezte,

amelybe most igen keserű nosztalgia vegyült. Álláspontját illusztrálандó elmondott egy történetet Motolról, arról a stetlről, amelyben született. Motolban két orvos élt. Az idősebbik sok pénzt kért a betegektől, és nem volt hajlandó jiddisül beszélni. Csak oroszul. Majd jött a fiatalabbik orvos, kevesebb pénzt kért s jiddisül beszélt. Özönlöttek hozzá az emberek. S megmondták az idősebbiknek, miért.

„Csak várjatok – mondta az. – Hamarosan héberül fog beszélni.”

Ben Gurion nem volt hajlandó várni. Ezúttal eltökélte, hogy elmozdítja Weizmann befolyásos posztjáról, és rávette a pártját is, hogy erre szavazzon. A megválasztott új végrehajtó bizottságban többségben voltak az aktivizmus hívei. Weizmannnak felkínálták a tiszteletbeli elnöki címet, ő azonban büszkén visszautasította a megalázó ajánlatot. „Elegendő tiszteletben van részem” – jegyezte meg keserűen. A helyzet iróniája, hogy a kongresszus ezt követően a Weizmann által szorgalmazott politikai irányvonalat szavazta meg: a részvételt egy új londoni brit–arab–zsidó hármass értekezleten, amelyet a brit kormány 1947 januárjára akart összehívni. Ben Gurion vonakodva ugyan, de szintén megszavazta a javaslatot.

Ben Guriont újraválasztották a Cionista Végrehajtó Bizottság elnöki posztján, és egyúttal arra is felkérte a kongresszust, hogy nevezze ki a nem létező védelmi tárca élére. „Csak a kongresszus politikai bizottságában, amelynek jegyzőkönyveit nem hozták nyilvánosságra, szólhattam olyan biztonsági kérdésekről, amelyek érzésem szerint meg fogják határozni a jisuv sorsát” – jegyezte fel később. A küldötteknek azt magyarázta, hogy több mint egy évvel korábban barátja, Rudolf Sonneborn New York-i otthonában az összegyűlt vendégeknek is, hogy a halálos fenyegetést nem a palesztinai arabok, hanem a szomszédos államok jelentik: „Azonnal fel kell készülnünk... Ez ma a legfontosabb feladat, amellyel a cionizmusnak szembe kell néznie.”

Úgy is tett, ahogy mondta. Egyre több időt szentelt a hadviselés művészetének, a Hagana parancsnokaival egyeztetett, katonai kézikönyveket és történelmi munkákat lapozgatott, rangrejtve ellátogatót a Hagana egységeihez és kiképző központjaiba. Némely veterán parancsnok mulatságosnak tartotta, hogy az „öreg” – ahogy immár nevezték – egy hadsereg irányítására tesz javaslatot. Idővel azonban a mosoly eltűnt az arcukról: valamennyien elismerték, hogy Ben Gurion komolyan gondolta, amit mondott.

Az erőgyensúly, mint naplójában aggályosan levezette, reménytelenül a jisuv kárára tolódott el.

A Hagana, minden dicséretes haditette ellenére, valójában szerény területvédő erő volt, alig negyvenezer létszámmal, amiből csak ezer volt a Palmah-rohamosztagokban szolgáló hivatásos katona. 1947 áprilisában, amikor Ben Gurion átfogó leltára született, nehézfegyverzete egyáltalán nem volt és értékes könnyű fegyvere is kevés: tízezer puska, kétezer géppisztoly, hatszáz könnyű és középerős gépfegyver, kb. nyolcszáz aknavető. Sok helyről és diszkrét, fondorlatos módon ennél komolyabb arzenál beszerzése is folyamatban volt, de ennél fel-tűnőbb készletet a brit uralom alatt a zár alá vételtől tartva nem lehetett bevinni az országba. Ben Gurion tudta, hogy mihelyt a brit zászlót levonják és az arab hadseregek támadásba lendülnek – ami biztosra vehető volt –, a legfontosabb feladat az lesz, hogy ki kell tartani, amíg az újonnan beszerzett ágyúk, tankok és harci repülőgépek bevethetővé válnak.

Az arab hadseregek a Hagana kialakulófélben levő hírszerzésének legjobb tudomása szerint összesen mintegy százötvenezer embert tudtak bevetni. A legjobban felszerelt hadsereg Egyiptomé volt, páncélos egységekkel, légierővel, sőt haditengerészettel. Az Arab Légión élén álló John Glubb brit tábornokkal Transzjordánia hadserege volt a legjobban képzett, s ezért ez jelentette a legnagyobb fenyegetést. Más arab országok, Irak, Szíria, Libanon és Szaúd-Arábia is elkötelezték magukat, hogy harcba szállnak a palesztinai arabok oldalán. Számos titkos találkozó zajlott a jisuv küldöttei és Abdullah transzjordániai emír között, és kezdett kibontakozni egy olyan megegyezés, amelynek értelmében a britek kivonulását követően az emír csapatai megindulnak, és az arab világ és a britek hallgatólagos jóváhagyásával a királysághoz csatolják a Jordán folyó nyugati partját. Semmi sem garantálta azonban, hogy ez békésen következik majd be, ezért a megszülető zsidó államnak Transzjordánia ellen is fegyverkeznie kellett.

Mint elkerülhetetlen volt, a londoni értekezlet kudarccal végződött, és a britek, hirtelen irányváltással, most az újonnan létrejött Egyesült Nemzetek Szervezete elé utalták a palesztin problémát. A szervezet a probléma vizsgálatára és megoldási javaslat kidolgozására Palesztinai Különbizottságot (UNSCOP) állított fel. A bizottság 1947 júliusában zajlott palesztinai látogatása véletlenül egybeesett a bevándorlókkal zsúfolt Exodus hajó ügyetlen lefoglalásával. Két utas és a személyzet egyik tagja vesztette életét, amikor a hajót a parttól húsz kilométerre erőszakkal elfoglalták. Ezt követően Haifára vontatták, és 4515 utasát rövid úton három brit

börtönhajóra szállították át, majd visszaküldték Európába. A világ – beleértve az UNSCOP tagjait is – döbbenet figyelve a fejleményeket.

Az UNSCOP előtt tett tanúvallomásaiban Ben Gurion megpróbálta leszerelni a bizottság köztudott igyekezetét arra, hogy Jeruzsálem egészét – még a város új, nyugati részét is, amelyet az utóbbi ötven év során a zsidók építettek fel – kizárja a zsidó (vagy a palesztin) államból. „A felosztás – mondta – az Oxford szótár szerint azt jelenti, hogy valamit két részre osztunk. Palesztinát három részre akarják osztani, s a zsidók csak egy kis részén élhetnének. Mi ezt ellenezzük.”

Az UNSCOP tizenegy tagját ez nem győzte meg. Többségi ajánlásuk szerint Palesztinát egy zsidó és egy arab államra kell felosztani, míg Jeruzsálem nemzetközi ellenőrzés alatt álló *corpus separatum* (külön test) lenne.

Intenzív diplomáciai tárgyalások kezdődtek: a zsidók a felosztás mellett lobbiztak a világ döntéshozóinál, míg az arabok dühödten ellenezték. Végül 1947. november 29-én az ENSZ Közgyűlése a megkívánt kétharmados többséggel az UNSCOP-jelentés elfogadása mellett szavazott. Az ENSZ-térkép nem volt annyira hátrányos a zsidók szempontjából, mint a britek 1937-es felosztási javaslata, de aligha mutatott jóindulatot a cionista törekvések iránt. A zsidó államhoz tartozott volna Galilea keleti része, a tengerparti síkság és a Negev nagy része: összesen a palesztinai mandátumi terület 56%-a (Transzjordánia nélkül, amelyet 1922-ben kimetszettek a területtől), de zömmel az ország kopár déli részén. A három zsidó területet „találkozási pontokkal” kapcsolták volna össze. A brit mandátum a javaslat szerint 1948. május 15-én érne véget.

Hárminchárom tagállam (köztük az Egyesült Államok és a Szovjetunió) szavazott a javaslat mellett, tizenhárom ellene (többsnyire muszlim országok, vagy olyanok, amelyekben muszlim kisebbség élt), további tíz pedig (köztük Nagy-Britannia) tartózkodott. Az egész jisuv a rádiókészülékekre tapadva követte a szavazást. Ben Gurion nehéz szívvel nézte a szavazás befejeztével az utcán tánkra perdülő tömegeket. „Tudtam, hogy háborúval kell szembenéznünk – írta naplójában –, és emiatt elveszítjük fiatalágunk színe-virágát.”

Ben Gurionnak, a jisuv, valamint a cionista mozgalom többségének a felosztás elfogadására irányuló döntése számomra a politikai bölcsesség történelmi léptékű megvalósulása, amelynek logikája ma éppoly érvényes, mint akkoriban. Egyszersmind a vezetői képességek csúcsa. Ben Gurion állhatatossága és magabiztossága a bal- és jobboldali ellen-

zökkel szemben azért is olyan impozáns, mert nyilvánvalóan ő is jobban szeretett volna egy egész Erec Izraelre kiterjedő zsidó államot látni. Éppen annyira mélyen kötődött hazája dombjaihoz és vádjaihoz, mint bármely rágalmazója. Ám a bátor döntéshozatal azt jelenti, hogy ha kell, a mégoly tökéletlen döntéseket is meg tudjuk hozni és együtt tudunk élni velük.

Most ismét David Landauhoz fordulok, hogy vitassuk meg a felosztás jelentését s helyét Ben Gurion gondolkodásában. Kapcsolódik ez korábbi szóváltásunkhoz is Izrael felelősségéről a holokauszt idején, ugyanakkor érint oly problémákat is, amelyek mélyen meghatározzák a mai izraeli politikai életet.

D. L.: Nézzük meg közelebbről! Ben Gurion elkötelezi magát egy olyan felosztás mellett, amelyet nem kedvel. Tudatosan nem jelölte meg a felosztási határokat a Függetlenségi Nyilatkozatban. Nyilvánvalóan abban reménykedett...

Simon Peresz: Nem fontos, miben reménykedett. A fontos az, amibe beleegyezett. Reménykedni könnyű. Amibe beleegyezett, az elképzelhető legegyszerűsebb felosztási terv volt. Erre hármas nyomás készítette: a) a holokauszt menekülteinek nehéz helyzete a hontalantáborokban; b) érzékelte, hogy a britek, bármi történjék, készek távozni; és c) az a meggyőződése, hogy az arab államok azonnal megtámadnak bennünket, ahogy a britek távoztak, s hogy ha nincs szuverén államunk, reguláris haderőnk se lehet, és nem tudunk fegyvereket vásárolni, amelyeket behozhatunk az országba, hogy megvédjük magunkat. Ben Gurion végig abban reménykedett, hogy valamiképpen megőrizhető a jogunk Izrael teljes országára. Most azonban eljött a döntés pillanata, és ő döntött! Tragikus, ám elengedhetetlen döntésnek tekintette. Úgy vélte, tragikus döntés, de két tragédia között kellett választania, s nem riadt vissza a döntéstől.

D. L.: Ez az, amiről a taxiban beszélt Önnek, Lenint felidézve? Párhuzamot vont a kettő között?

S. P.: Igen. A párhuzam az 1918-as breszt-litovszki egyezmény és Palesztina felosztása között állt fenn. Hogy miért mondta azt, amit mondott? Mert Leninnek választania kellett egy Oroszország számára fájdalmas béke vagy a háború folytatása és a vele járó veszélyek között. És ő döntött.

D. L.: Mégis, mit jelentett az elfogadni szó? Ben Gurion oly sok vért ontott, hogy zsidónak tarthassa meg Jeruzsálemet – a Jeruzsálemben vezető útért folytatott csaták a legtöbb áldozatot követelték a háborúban –, noha az általa „elfogadott” felosztási tervben Jeruzsálem corpus separatum lett volna.

S. P.: Mert háború volt. Abban a pillanatban, hogy az arabok elvetették a felosztási tervet, és háborút indítottak, a felosztás megszűnt létezni. Csak a háború volt. Márpedig a háborúban Jeruzsálem kétségkívül igen fontos célt jelentett. A felosztás elfogadásának értelme az volt, hogy akár Erec Izrael kis részén, de jöjjön létre a független állam. Mihelyt viszont kitört a háború, annak középpontjába Jeruzsálem sorsa került, hiszen a felosztás már nem volt érvényes. Aligha volt lehetséges egyszerre háborúzni és azt mondani, hogy megőrizzük azt a felosztást, amelyet az arabok elutasítanak.

D. L.: Akkoriban gondolta-e vagy tartott-e attól, hogy oly sok vért ontunk, hogy megnyissuk a Jeruzsálemben vezető utat, megmentünk és megvédjük Jeruzsálemet, végül mégis elveszíthetjük, s mégis corpus separatum lesz belőle?

S. P.: Nem így gondolkodtam. Azt gondoltam, hogy a háború megváltoztatta a játékszabályokat – minden tekintetben.

D. L.: Ezért kérdezem, hogy mi volt a jelentése akkor az elfogadni szónak.

S. P.: „Elfogadtuk”, mert ha békésen ment volna végbe, létrejöttek volna a felosztási határok. Itt visszatérek a soá ügyére, mert Ben Guriont elsősorban az a megfontolás vezette a zsidó állam azonnali (lealtar) megteremtésére való törekvésben, hogy befogadjuk a menekülteket. Számára ezért nem a terület nagysága volt a legfontosabb, hanem a menedék ténye. Talán ha nem erről van szó, nem fogadja el a felosztást. De abban a pillanatban, amikor ez az opció érvényét veszítette – már másképp folytatódott a játszma. Új játék kezdődött. De Ben Gurion még akkor sem akarta, hogy a hadsereg El Arisig⁵⁵ nyomuljon előre; megparancsolta Jigal Allonnak, hogy vonuljon vissza. Nem kívánta átlépni Palesztina eredeti határait.

D. L.: Amikor a május 15. előtti időszakban leült vele, s ő azt magyarázta, hogy háború várható az arab hadseregekkel, abból a feltételezésből indultak ki, hogy a felosztási határok kitérítők?

S. P.: Igen, mert abban a pillanatban, amikor a határok, amelyeket a megegyezés és a béke gyümölcsének tartunk, már nem léteznek – akkor nincsenek határok. Tudtuk, hogy új határokért kell harcba indulnunk. Hogy melyek lesznek ezek, nem tudtuk. Ezért nincs utalás határookra a Függetlenségi Nyilatkozatban. A határokat majd a valóság szabja meg. Ha nem egyezmény, akkor a valóság, ami egyben a háború valóságát is jelentette. Ben Gurion kétségkívül azt szerette volna, hogy ne legyen corpus separatum, s ne legyenek találkozási pontok, hanem összefüggő országunk legyen. Ez volt a vágya. Kétségkívül. De azt gondolta-e vajon, hogy

az arabok elfogadják a felosztást? Kétségkívül azt gondolta, hogy esetleg így lesz. A térkép teljesen nekik kedvezett. A felosztást elfogadva arra számított, hogy azt a másik fél is elfogadja. S ha elfogadják, nem lett volna háború.

D. L.: Hadd tegyem fel más szemszögből a kérdést: az 1993-as oslói egyezmény óta Ön alapvetően amellet van, hogy a békéért cserébe adják vissza az 1967-ben elfoglalt területeket. Miért nem volt érvényes ugyanez a logika 1948-ban? Más szóval, megharcoljuk a háborút, majd a békéért cserébe visszatérünk a felosztási határokhoz?

S. P.: Az 1948-as háború nem a határokról szólt. Hanem a létezésünkről. Izrael Állam létéről. A háború középpontjában az állt, hogy meg akartak semmisíteni bennünket. A háború kitörése után a harcoló felek által kitűzött prioritások között a történelem nagyobb szerepet játszott a határoknál. Ben Gurion és Abdullah számára egyaránt a Jeruzsálemért folytatott harc volt a legfontosabb, mivel a történelem előbbre való volt számukra a stratégiánál. Az egyiptomiak viszont a partvonalon felfelé haladva akarták megtámadni Tel-Avivot. Céljuk Tel-Aviv volt, s ennek volt stratégiai értelme. A jordániaiakat viszont elsősorban Jeruzsálem érdekelte, miként Izraelt is. Ben Gurion nagyon szerette volna megszerezni Eilatot is. Három évvel korábban terepkitatást vezettem, amelyben feltérképeztük az Eilathoz vezető utat. Ben Gurion azt jósolta, hogy harc nélkül jutunk majd el odáig, ami elég hihetetlenül hangzott, mégis pontosan így következett be. A Negev egész déli része teljesen üres volt. Az eilati öböl stratégiaiilag azért volt fontos, mert ez lett a folyosónk Ázsia és Afrika felé. Mégiscsak a második számú prioritást jelentette, mert Ben Gurion számára a legfontosabb Jeruzsálem volt.

Ezzel érvelt Jigal Jadinnal⁵⁶ szemben is, aki Askelonban akart harcolni, mert az egyiptomiak elérték Askelont. Ben Gurion viszont azt mondta, nem – először Jeruzsálem. Ugyanez történt a jordániai fronton is: John Glubb, az Arab Légión parancsnoka azt mondta, Beisan felől áttörünk Haifaig, és kétfelé vágjuk a zsidó államot, mire Abdullah emír ezt mondta: nem – először Jeruzsálem. Érdekes párhuzam.

D. L.: Bár Ben Gurion gondosan elkerülte, hogy a felosztási határokat betegye a Függetlenségi Nyilatkozatba, az Ön tudomása vagy értékelése szerint volt-e olyan időpont 1947–1948-ban, amikor valóban úgy vélte, létrejön majd Izrael mellett egy palesztin állam is, s a kettő békésen él egymás mellett?

S. P.: Akkoriban úgy vélte, a palesztin probléma becsomagolható a jordániai problémába. Hogy létezik „jordániai opció”.

D. L.: Ezért küldte Golda Meirt Abdullahhoz?

S. P.: Abdullah úgy gondolta, a palesztinaiak királya is lehet. A jordániai opció végig létezett. Ne feledje, hogy az ENSZ felosztási határozata arab, és nem palesztinai államról beszél. Két államról, egy zsidóról és egy arabról. Ben Gurion úgy gondolta, hogy a közös nevező az arab, ezen belül fejeződik ki a palesztin identitás. A palesztinai probléma, mint olyan, csak a londoni egyezmény⁵⁷ után került előtérbe. Ben Gurion nem utasította el a külön palesztin nacionalizmust, elutasította viszont a palesztin terrorizmust. Egyes arab teoretikusok a kommunizmus, mások a nacionalizmus hívei voltak. Ben Gurion úgy érezte, nekünk nem az egyik vagy a másik, hanem a terrorizmus ellen kell küzdenünk. Abdullah és utódja, Huszein király elleneztek a külön palesztin államot. Úgy vélték, az veszélyeztetné az ő hasemita királyságukat.

D. L.: S Ön együttműködött velük?

S. P.: Mit tehattunk volna? Együttműködni Arafattal, aki terrorista volt?

D. L.: Végül is ezt tette.

S. P.: Igen, miután a mi oldalunkról a londoni egyezmény elvetésével tönkretették a jordániai opciót, és miután Arafat megtagadta a terrorizmust.

D. L.: Igen, a londoni egyezmény elvetése történelmi katasztrófa volt. De előreugrottunk vagy negyven évvel. 1948-ban Ben Gurion Abdullahhoz küldte Goldát, valójában azért, hogy megfossza a felosztási határozatot eredeti tartalmától – egy külön (palesztinai) arab állam gondolatától. Így volt?

S. P.: Nem, akkoriban számára úgy festett a dolog, hogy vagy Transzjordánia veszi át a palesztinokat vagy a palesztinok veszik át Transzjordániát. Amit meg is kíséreltek huszonkét évvel később, a Fekete Szeptember⁵⁸ során.

D. L.: De a britek ezt nem engedték volna. Glubb az 1950-es évek közepéig ott volt.

S. P.: Igen, de a palesztin izgatás végig zajlott. Meggyilkolták Abdullahot. A köztük kiobbant harcban mi a jordániaiak oldalán álltunk.

D. L.: Ön szerint ez mennyire befolyásolta Ben Guriont az Ahdut HaAvodával és a Palmahhal folytatott vita zsákutcába juttatásában, amelyek azt akarták, hogy próbálja meghódítani a Nyugati Partot?

S. P.: Ben Gurion nem akart uralkodni a Nyugati Part felett. Azt akarta, hogy tartozzon Jordániához. Akkoriban nem volt világos, hogy maguk a palesztinok akarnak ott államot felállítani. Transzjordániát is meg akarták hódítani. Nem volt más választásunk; a palesztinok nem akartak szóba állni velünk.

Ben Gurion számára nem az volt a fontos, hogy uralkodjunk egy másik nemzet felett. Ez alapelv

volt nála. Számára egy másik nemzet feletti uralkodás ellentétes volt az erkölccsel és a politikai bölcsességgel. Ez tehát annyit jelentett, hogy egyezésre kell törekedni, és az egyetlen erre kapható személy Abdullah volt. A mufti nem akart egyezséget. Ben Gurion remélte, sőt várta is, hogy békét tud kötni Abdullahal. Precedensként az 1918-as Fejszál–Weizmann-egyezmény lebegett a szeme előtt.⁵⁹ A párbeszéd már ilyen korán megkezdődött.

Angolból fordította: Berényi Gábor

JEGYZETEK

- ¹ Mapai: a Mifleget Poalei Erec Jisrael (Izrael Földjének Munkáspártja) rövidítése.
- ² A Gordoniát a legendás munkáspárti cionista úttörő, A. D. Gordon (1856–1922) tolsztojánus tanításai ihlették.
- ³ A Lavon-ügy megkeserítette Ben Gurion miniszterelnökségének utolsó éveit. Lásd e kötetben 171–174. és 198–205.
- ⁴ A Biltmore-programot a New York-i Biltmore szállodában 1942. május 11-én tartott rendkívüli cionista értekezlet fogalmazta meg, amelyen Ben Gurion is részt vett. A program szerint „A győzelem után létrejövő új világrend csak akkor nyugodhat a béke, az igazságosság és az egyenlőség elvein, ha végérvényesen megoldódik a zsidó hontalanság problémája. Az értekezlet sürgeti, hogy: 1. Palesztina kapui nyíljanak meg a zsidó bevándorlás előtt; 2. a Zsidó Ügynökséget bízzák meg a Palesztinába való bevándorlás felügyeletével és az országépítéshez szükséges felhatalmazással, ideértve a gazdátlan és megműveletlen földek fejlesztését; 3. Palesztina az új demokratikus világ szerkezetébe integrált zsidó állammá váljék.”
- ⁵ A Szia Betet vagy B frakciót 1937-ben hozta létre a Ben Gurion-féle Mapaion belüli elégedetlen munkások egy csoportja. Zúgolódtak a pártgépezet – úgymond – diktatórikus módszerei és a szintén a Mapai ellenőrzése alatt álló Hisztadrut szakszervezeti szövetségbeli korrupció miatt. A párt tel-avivi szervezetében tartott választásokon a csoport a szavazatok több mint 50%-át kapta meg. Később egyesültek a Jichak Tabenkin vezetése alatt álló Hakibuc Hameuhaddal, amely a virágzó kibucokat képviselte, és szemléletében „héjább” volt a Mapai fősodránál, ugyanakkor attól balra állt. Ben Gurion könyörtelen harcot folytatott ellenük, követelte, hogy tartsák be a pártfegyelmet, és elutasította a Mapaion belüli pluralizmusra vonatkozó igényüket. 1944-ben a rivalizálás szakadáshoz vezetett. A Szia Bet kivált, és új pártot (Ahdut HaAvoda) hozott létre. 1948-ban az Ahdut HaAvoda egyesült a Hasomer Hacairral, és létrehozták a szélsőbaloldali Mapam pártot. Az Ahdut HaAvoda 1954-ben szakított a Mapammal, és 1965-ig önálló maradt, amikor az új Munkaszövetségben ismét egyesült a Mapajjal.
- ⁶ Sne (1909–1972) később a Maki, az arab–zsidó kommunista párt vezetője lett.
- ⁷ Ben Gurion 1948 és 1963 közötti miniszterelnökségét 1954–1955-ben két éves szünet szakította meg, amelynek során Mose Saret volt a miniszterelnök.
- ⁸ Pale of Settlement: az Orosz Birodalom nyugati részének az a területe, ahol zsidók állandó jelleggel letelepedhettek. Idetartozott a mai Litvánia, Fehéroroszország, Lengyelország, Besszarábia és Ukrajna jó része, valamint Nyugat-

Oroszország egy része, viszont a térség néhány nagyobb városa nem.

- ⁹ Haszkala, jelentése ’felvilágosodás’, értelmiségi mozgalom, amelynek célja a szekuláris tudás és a zsidó szövegek korszerű tanulmányozásának elősegítése.
- ¹⁰ A tefilin imaszíjak vagy fekete bőrtasakok, a bennük lévő pergamentekercsre a Biblia részeit írták rá kézzel. A férfiaknak tizenhárom éves koruktól fogva minden reggel az ima megkezdésekor fel kellett venniük ezeket.
- ¹¹ Alia, szó szerint ’felmenés’, héber kifejezés az Erec Izraelbe való kivándorlásra.
- ¹² A Bund zsidó szocialista párt volt, amely a kulturális és társadalmi autonómiáért állt ki a diaszpórában.
- ¹³ Alfred Dreyfust, a francia hadsereg zsidó tisztjét hamis vádak alapján hazaárulásért 1894-ben életfogytiglani elzárásra ítélték, amelyet a francia-guyanai Ördögszigeten kellett letöltenie. Akik a felmentéséért harcoltak, egy antiszemita felhangoktól sem mentes csatába keveredtek, amely a francia establishment jelentős részét érintette. Herzl Tivadar újságíróként tudósított a perről, s ottani élményei hatására lett a cionizmus híve.
- ¹⁴ Cionista felfogás szerint az első aliázók azok a bevándorlók, főleg gazdálkodó családok voltak, akik 1882 és a századforduló között érkeztek Erec Izraelbe; a második aliázók főleg az első világháború előtt érkezett ifjúsocialista úttörők voltak, mint Ben Gurion; a harmadik aliára a háborút közvetlenül követő években került sor; a negyedik hullámban aliázók főleg az 1920-as években érkező polgári családok voltak, az ötödik aliával pedig az 1930-as években, jobbra Németországból érkeztek menekültek.
- ¹⁵ 1 dunam 1000 négyzetméternek felel meg.
- ¹⁶ Két korai cionista falu az ország középső részén.
- ¹⁷ Navon hosszú ideig Ben Gurion személyi titkára volt, majd később Izrael ötödik államelnöke lett. Cur magas rangú diplomata volt.
- ¹⁸ Az első letelepedőket támogató alapítványt a 19. század végén a filantróp Maurice de Hirsch báró hozta létre; később Edmond de Rothschild báró vette át, és Palesztinai Zsidó Gyarmatosítási Egyesület (PICA) néven vált ismertté.
- ¹⁹ A Szalonikiben élő mintegy hetvenezer zsidó a város akkori lakosságának felét tette ki, és meghatározó szerepe volt a kereskedelmi életben. A kikötő sabbatkor és a zsidó ünnepekkor bezárt. A náciak később a zsidó lakosság több mint 90%-át meggyilkolták.
- ²⁰ Háim Weizmann (1874–1952) orosz születésű, Németországban és Svájcban nevelkedett vegyész volt, aki a század elején érkezett Nagy-Britanniába, és hamar a brit és a nemzetközi cionista mozgalom egyik vezetője lett.
- ²¹ Vlagyimir Zsabotinszkij (1880–1940) újságíró, író és cionista vezető, később a revizionista cionista mozgalom megalapítója. Jozef Trumpeldor (1880–1920) a cionista mozgalomhoz csatlakozó kitüntetett cári tiszt volt.
- ²² A petek: „haveri hálózatra” utaló feljegyzés. Peteket írni annyit jelent, mint közbenjárni valakinek az érdekében.
- ²³ A brit kormány a lord Balfour külügyminiszter nevével jegyzett nyilatkozatot Weizmann és cionista társainak kintartó lobbizása nyomán adta ki. A szöveg így hangzott: „Kedves Lord Rothschild, Őfelsége kormánya nevében nagy örömmel adom át Önnek a következő, a kabinet elé terjesztett és általa jóváhagyott rokonszenv-nyilatkozatot a cionista zsidó törekvésekkel. »Őfelsége kormánya pártolja Palesztinában a zsidó nép nemzeti otthonának megteremtését, és minden lehetőet megtesz e célkitűzés elérése érde-

- kében, miközben nyilvánvalóvá teszi, hogy semmi olyasmit nem szabad tenni, ami sértené a Palesztinában élő nem zsidó közösségek polgári és vallási jogait, vagy a zsidók bármely más országban élvezett jogait és politikai állását. «Hálás lennék Önnek, ha ezt a Nyilatkozatot a Cionista Szövetség tudomására hozná. Őszinte nagyrabecsüléssel, Arthur James Balfour.»
- ²⁴ Egy másik nővére, Feigele (Zippora) lövöldözésben vesztette el férjét, és Ben Gurion segített neki és két gyermekének az alιάzásban. Avraham másik fiának, Binjaminnak is segített. Pénzt is küldött Seindele tanulmányaira. Ő volt a kedvenc unokahúga, ám összes unokahúga és -öccse közül egyedül ő maradt Lengyelországban; a holokauszt során pusztult el.
- ²⁵ A kifejezést gyakran helytelenül 'államérdek'-nek fordítják. Ben Gurion intencióinak jobban megfelelő fordítás volna az 'egység a különbözőségben'. A mamlachtiut azt a vonalat próbálja kijelölni, amelyen túl a párt- és politikai különbségeknek át kell adniuk a helyet a nemzeti érdek mindenek fölött álló szükségleteinek.
- ²⁶ Av havának kilencedik napján rombolták le a jeruzsálemi templomot, először i. e. 586-ban a babilóniaiak, majd 70-ben a rómaiak.
- ²⁷ Ésa 2,4.
- ²⁸ Ámós 2,6.
- ²⁹ Tikkom olam, szó szerint 'a világ kijavítása', illetve a társadalmi igazságosság egyetemes értékeinek megfelelő élet. Am olam, szó szerint 'a világ népe', vagy az 'örökkévalóság nép'. Szójátékról van szó: az olam szónak tér- és időbeli konnotációi egyaránt vannak; 'egyetemes'-et és 'örökkévaló'-t is jelent.
- ³⁰ A csaknem ötven évvel később Zsobotinszkij politikai örököse, Menahem Begin által felállított, jogászokból álló vizsgálobizottság posztumusz tisztázta a gyanúba fogott elkövetőket.
- ³¹ Lásd a Függelék a zsidó szervezetek, egyesületek és politikai pártok bonyolult hálózatára, amelyek valamiképpen egy működő államapparátussá alakultak át.
- ³² IDF: Izraeli Védelmi Erők, azaz az izraeli fegyveres erők.
- ³³ Józef Pilsudski marsall 1918-ban kiharcolta Lengyelország függetlenségét, a parancsnoksága alatt állt a lengyel haderő a Szovjet-Oroszország elleni háborúban (1919–1923), majd 1926 és 1935 között ismét az ország élén állt.
- ³⁴ Héber nyelven ezeket nevezte az öt m-nek: maon (lakás), mazon (élelem), malbus (ruha), marpeh (egészségügyi ellátás) és more (tanár, azaz oktatás).
- ³⁵ Tel-Aviv: Am Oved, 1967 (héberül).
- ³⁶ *Trial and Error*. London: Hamish Hamilton, 1949.
- ³⁷ Mose Saret (eredetileg Sertok, 1894–1965) a Zsidó Ügynökség politikai osztályának vezetője (1933–1948), Izrael külügyminisztere (1948–1956) és Ben Gurion két miniszterelnöki ciklusa között (1953–1955) miniszterelnöke volt.
- ³⁸ A transzjordániai Abdullah emír volt az egyetlen arab vezető, akik üdvözölte a tervet.
- ³⁹ A büntetéseket később enyhítették, és 1941 februárjában az egész csoportot szabadon bocsátották. Mose Dajan is köztük volt.
- ⁴⁰ A szöveget lásd az 4. jegyzetben.
- ⁴¹ A baloldali Hasomer Hacair kétnemzetiségű, zsidó-arab államot látott volna szívesebben.
- ⁴² Katznelson 1944 augusztusában halt meg.
- ⁴³ Berl: *The Biography of a Socialist Zionist: Berl Katznelson, 1887–1944*. New York: Cambridge University Press 1984.
- ⁴⁴ Ez nem komoly.
- ⁴⁵ Huszonhat európai származású fiatal palesztinai zsidó önkéntest dobtak le ejtőernyővel a náci megszállás alatt álló Európában, az ottani zsidók megsegítésére. A britek a jissuban kétszázötven jelentkező közül választották ki őket. 1943-ban kiképzést kaptak, majd végül Magyarországon és más megszállt országokban vetették be őket. Tizenégynek sikerült kapcsolatot teremtenie helyi partizánokkal; tizenkettőt elfogtak, és közülük hetet – köztük a fiatal költőt, Szenes Hannát – kivégeztek.
- ⁴⁶ Golomb a Hagana vezetője volt. 1945-ben, ötvenkét éves korában halt meg.
- ⁴⁷ A Hasem jerahem szó szerint azt jelenti: 'Isten megkönyörül'. Ben Gurion szerint ez volt a diaszpórazsidóság fatalizmusának lényege. Dina demalhuta dina, szó szerint 'az ország törvénye a törvény', ami Ben Gurion szerint a keresztény igények előtti gerinctelen behódolást jelenti.
- ⁴⁸ Shimon Peres – Robert Little: *For the Future of Israel*. Baltimore: Johns Hopkins University Press 1998.
- ⁴⁹ Hillel Kook (1915–2001), azaz Peter Bergson revizionista cionista politikus és aktivista, az Irgun tagjának hívei.
- ⁵⁰ Kasztner magyar cionista vezető volt a háború alatt, aki alkut kötött 1684 zsidó megmentéséről, akiket különben Auschwitzba deportáltak volna. Később a nációkkal való kollaborálással vádolták. Egy izraeli bíró az izraeli kormány és Kasztner által indított becsületsértési perben azzal vádolta, hogy „eladta a lelkét az ördögnek”. Kasztner 1957-ben Tel-Avivban meggyilkolták. 1958-ban a Legfelső Bírósághoz benyújtott fellebbezés nyomán halála után tisztázták.
- ⁵¹ Brand Kasztner segítője volt, akit a nációk küldtek a megszállt Magyarországról, hogy „életet teherautóként” alkut ajánljon a szövetségeseknek.
- ⁵² A Roosevelt elnök által 1944 januárjában létrehozott amerikai kormányiszerv célja a nációk polgári áldozatainak megsegítése volt. Létrehozása nagyrészt Roosevelt pénzügyminiszterének, Henry Morgenthauanak köszönhető. Roosevelt hangsúlyozta, hogy sürgősen „cselekedni kell, megakadályozandó valamennyi zsidó és más üldözött európai kisebbség nációk által tervezett kiirtását”.
- ⁵³ Forrestal haditengerészeti miniszter (1944–1947), majd védelmi miniszter (1947–1949) volt. Acheson Roosevelt alatt külügyminiszter-helyettesként, majd Truman alatt külügyminiszterként szolgált.
- ⁵⁴ Az Ecel az Irgun Cvai Leumi (Nemzeti Katonai Szervezet), a Lehi a Lohamei Herut Jisrael (Izrael Szabadságáért) rövidítése.
- ⁵⁵ 1948 decemberében az izraeli védelmi erők egységei elérték a Sínai-félsziget északi részén levő El Aris városát.
- ⁵⁶ Jadin (1917–1984) a függetlenségi háború alatt az izraeli védelmi erők vezérkari főnöke volt.
- ⁵⁸ 1970 szeptemberében a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) Jordániában ádáz harcot folytatott a jordániai kormányerőkkel. Szíria a palesztinok oldalán avatkozott be, és észak felől megtámadta Jordániát. Izrael az ENSZ sürgetésére mozgósította haderejét, hogy elrettentse a szíriaiakat az előrenyomulástól. Végül Huszein király hadserege szétzúzta a PFSZ erőit, és kiszorította őket és politikai vezetőiségüket az országból; főleg Libanonba.
- ⁵⁹ Az egyezmény, amelyet Fejszál emír közeli segítője és katonai parancsnoka, T. E. Lawrence („Arabiai Lawrence”) fogalmazott meg, mindkét nemzet érdekében kifejezte, hogy Fejszál bátorítja a cionista vállalkozást. Fejszál, Abdullah bátyja az első világháború után lett Irak királya.